

MEEVLIEGEN MET JONA

Serie Zomerdiensten

Vanmorgen nodig ik jullie uit mee te vliegen met die vreemde vogel Jona. Ja, zijn naam betekent 'duif', vandaar! Ik vraag jullie met mij de vreemde bewegingen te volgen die Jona zelf maakte. En ook die van het boekje dat zijn naam draagt! Ter leringh ende vermaeck!

Jona is in de Bijbel gerangschikt onder de kleine profeten, maar daarmee is iets merkwaardigs aan de hand. In de 1e plaats is de profeet Jona de enige van alle profeten die naar een volk buiten Israël wordt gestuurd. In de 2e plaats is Jona een boekje zonder enige echte profetie, hij benoemt bijvoorbeeld nergens het onrecht. Wat daarvoor moet doorgaan zijn de woorden die we lezen in de lezing: "nog 40 dagen en Nineve zal ondersteboven worden gekeerd." (Jullie gaan eraan!) En dat is nauwelijks een profetie te noemen, het verraadt geen enkele aandacht voor de wandaden van Nineve. Geen oproep tot ommekeer! Eerder een uitroep van wraak en haat! Het deed mij denken aan wat tegenwoordig Hatespeech wordt genoemd -het spreken van woorden vol haat-. Je komt dat steeds vaker tegen in de politiek, de Tweede Kamer, op de social media. En het wachten op de hate-crime – woorden van haat omgezet in daden - krijgt letterlijk gestalte in Jona's uitkijkpost op een heuvel boven de stad Nineve aan het slot van het verhaal. In afwachting van de ondergang!

Ik werd deze week getroffen door een YouTube filmpje met de oproep van Mr. Adama Dieng van de VN, om hate-speech te ontmaskeren en tegen te gaan. Met hate-speech begon de Jodenvervolgung, voordat het tot bewuste hatecrimes overging, de gaskamers. Met hate speech begon de Apartheid, en zo begon Rwanda, en Srebrenica, en zelfs in de huidige Staat Israël hoor je van een immense haatopvoeding tegen de Arabieren/Palestijnen.

Eerst nog iets over die vreemde bewegingen die Jona zelf maakt. Hij gaat scheep, geraakt 1,2,3 te water, wordt opgeslokt en uitgespuugd door een grote vis, hij staat vervolgens weer op en gaat de suburbs van Nineve binnen, schreeuwt zijn wraakboodschap uit, en je krijgt het idee dat ie het dan alweer voor gezien houdt. Hij gaat immers 1 dagreis ver de stad in, terwijl die 3 dagreizen groot was! Vervolgens komt hij na de opmerkelijke ommekeer van heel de stad Nineve opnieuw balend en ook woedend tevoorschijn aan het begin van het laatste hoofdstuk 4. En wel voor Gods aangezicht! Van wie hij inmiddels de verklaarde tegenstander lijkt geworden! Tenslotte zien we hem een heuvel beklimmen als een heuse ramptoerist, zich verkneukelend op een Sodom & Gomorra revisited! Zijn laatste woorden luiden, tweemaal herhaald: Het is mij beter te sterven dan te leven!

Ditzelfde boekje Jona speelt verrassend genoeg een cruciale rol op de Grote Verzoendag, het belangrijkste feest op de Joodse jaarkalender, Jom Kippoer. Dit jaar zal dat op 4 en 5 oktober zijn! Het gebed Vergeef ons onze schulden... (ook in het Onze Vader te vinden) staat op Jom Kippoer centraal, want we moeten goed beseffen, dat dat gebed een door en door Joods gebed is. Grote Verzoendag is de dag dat de joodse gemeenschap in sjoel en synagoge met vasten, gebeden, en rituelen verzoening zoekt. Het is een dag voor daders en ook voor slachtoffers, reden waarom ook namen van doden worden genoemd en herdacht. Ter voorbereiding op Jom Kippoer zal men dat heel concreet moeten doen: verzoening zoeken in de tegenstellingen binnen en buiten de gemeenschap, vergeving vragen en vergeving geven! Het feest wil vooral focussen op het eigen falen, het missen van de eigen bestemming. Het gaat op dit feest om erkenning van onze zonde. Zonde betekent - zowel in het Hebreeuws (Chattath) als in het oud Grieks (Hamartia) - het missen van je doel, het kwijt zijn van je bestemming.

Ik vertaal die woorden voor zonde wel eens als zinloosheid, doelloosheid! Waardoor je ineens een heel andere blik krijgt op het slechts geworden begrip 'zonde'! En laat dat nu precies de kern van het verhaal van Jona samenvatten: Hij mist – tot 3x toe - zijn bestemming, als mens, als profeet! In plaats van naar Nineve in het Oosten, plant Jona een zeereis naar Tarsis, waarschijnlijk in het uiterste westen gelegen, in Spanje! En na zijn wonderbaarlijke redding uit zee gaat hij weliswaar naar Nineve, maar gaat slechts tot aan de randen van de stad en brengt ipv een boodschap van ommekeer en hoop, een van wraak en haat. En dan is het nog niet opgehouden, want in h 4 kijkt hij dus nog als een ramptoerist vol opwindung uit naar het ondersteboven keren! In plaats van zijn uiteindelijke inkeer en ommekeer naar zijn bestemming als profeet, klinkt in dat laatste verhaal tot twee maal zijn eigen conclusie: Het is mij beter te sterven dan te leven! Let op het zelfdestructieve daarvan! Zo vol overtuiging van zijn haatboodschap was hij!

Op Jom Kippoer wordt dat boekje Jona dus in zijn geheel voorgelezen! Opmerkelijk! Want Jona vertelt het verhaal van een heidense/niet Israëlitische stad die vergeving vroeg en verzoening kreeg van God. Waarom vind ik dat zo opmerkelijk? Omdat de Joden zich dus elke Jom Kippoer opnieuw spiegelen aan de ommekeer van de gojim/de heidenen van de stad Nineve! Ik vind dat een mooi staaltje van (oefening in) bescheidenheid en zelfkritiek. Elke Jom Kippoer (JK) klinkt eigenlijk opnieuw: Wij Joden kunnen en zullen een voorbeeld nemen aan de gojim. Als de heidenen het kunnen dan ook wij! Of andere conclusie: Heidenen kunnen even vroom zijn als wij! Of, nog andere conclusie: Wij mogen ons nooit op onze religie laten voorstaan, alsof wij kunnen wat anderen niet kunnen, alsof wij het ware en enige geloof bezitten!

Precies dat geluid is er te horen op Jom Kippoer, bij de voorlezing van Jona. Dit vind ik zelf een raak accent, uiterst actueel voor onszelf als christenen: want hoe vaak klinkt de christelijke superioriteit niet door in kerk en onder christenen. En ook in de politiek en zelfs bij allerhande populistten met hun beroep op de "joods-christelijke cultuur", is die westers-christelijke-dominantie-gedachte nooit ver weg!

Als je nu kijkt naar het verhaal van Jona, dan komen we hem zelf tegen als het tegendeel van die bescheidenheid en zelfkritiek! Hij naar Nineve? Die verdorven stad? Tussen de verhalen door hoor je hem net als de spreekwoordelijke Farizeeër bidden: "Ik dank u GOD, dat ik /wij niet zo zijn als alle andere mensen, zoals die zondaren daar, van Nineve" – Een fraai staaltje schijnheilige hypocrisie! En een volkomen gebrek aan inzicht in wat er in die grote stad van God (NB) aan de hand is. Het ging in Nineve ongetwijfeld om gruwelijk onrecht en groot kwaad, waardoor mensen en dieren getroffen werden. Maar je mist dan een analyse van dat kwaad en een inzoomen op het onrecht! Pas God zelf zoomt daarop in en dat pas in de laatste zin van het boekje Jona! En zou IK dan die grote stad Nineve niet sparen, waar meer dan 120.000 mensen wonen, die het verschil niet kennen tussen hun rechterkant en hun linkerkant! En –prachtig slot dit: - dan nog al die dieren!

–daarin hoor ik de verontwaardiging, Gods verontwaardiging over mensen die misbruikt worden door de Macht van koningen, en potentaten! En ook de flora en de fauna hebben daaronder te lijden!

Uit de rest van de vertelling wordt duidelijk dat er nog iemand uiterst hypocriet te werk gaat. En dat is de Koning van Nineve. We lezen dat 'het woord hard bij hem aankwam'! Je vraagt je af wélk woord? Dat van Jona, of dat van de ommekeer van de gewone mensen van Nineve?! En waarom kwam het hard aan? Soms omdat het zijn belangen volkomen in gevaar had gebracht, omdat het zijn troon liet wankelen??! En dan zie je die grote koning een typisch-politieke truc uithalen: Als iedereen al met de ommekeer bezig is, 'alle mensen van Nineve', waarbij ook de dieren dus hun rol krijgen (!), laat de Koning nog es een decreet over heel de stad uitschreeuwen (!) dat alle mensen en alle dieren (!) zich moeten omkeren. Op last van de koning en zijn rijksgraten! Zo lijkt het net alsof het zijn initiatief is geweest, die ommekeer! Fraai staaltje populisme! Dat 'uitschreeuwen' klinkt ons ondertussen bekend in de oren! Juist de Macht maakt graag gebruik van stemverheffing, van de opzettelijk boze toon en van gebral.

Het effect van Jona's wraakroep 'Nog 40 dagen en God zal jullie stad ondersteboven keren' is heel opvallend: de inwoners van Nineve hebben aan die woorden genoeg, ze horen ze als woord van de Levende god zelf! En dan lees je direct erna: Zij kregen vertrouwen in Jona's God! De haatprediking van Jona miste dus volstrekt zijn doel! Of laat ik het anders zeggen: Jona's hatespeech kan niet op tegen de kracht van G'd's liefde en genade en ontferming...Het tegendeel gebeurt: zij gaan vertrouwen in God. Let wel de god, die Jona aan het slot van dit verhaal openlijk aanspreekt vol afschuw en afwijzing: 'I knew it!!' Jona 4:2

'Ik wist al lang dat u een genadig en ontfermend god bent, rijk aan liefde en vol geduld en tot vergeving bereid.'

Dit is het woord dat om heel persoonlijke toe-eigening vraagt. De minsten hebben dat het meest begrepen. Dat harten kan binnendringen van mensen die wanhopig zijn! Hier komt in het verhaal de grootste tegenstelling aan het licht: De vrome Jona, die van de vijandschap blijft uitgaan! Tegenover JHWH die blijft uitgaan van Liefde en Trouw voor ieder mens. Het boekje lijkt ons te willen duidelijk maken dat er maar een enkele bestemming is voor Jona en ook voor Israël en ja voor iedereen, heel de mensheid, één enkele roeping -- en dat is de weg die deze ene JHWH zelf gaat. Een Rabbijn concludeerde bij zijn Jona-lezing: "Wij, Joden, wij Hebreeërs, wij zijn Jona. Zolang wij onze roeping mislopen, om licht voor de volkeren te zijn, lopen wij onze bestemming mis. Zolang zal de storm duren!"

Dat geldt toch ook voor de christelijke gemeente!?!

Daarom willen we ook vanmorgen 'eten van twee woorden, liefde, vrede'

Moge dat zo zijn.....

Gerhard Scholte

We lezen: Jona

Gerhard Scholte is te bereiken via 'lt@dominicusamsterdam.nl' ('tav Gerhard Scholte')